

Kỷ niệm 100 năm ngày sinh GS. Từ Giáy GS. TỪ GIẤY - VIỆN TRƯỞNG SÁNG LẬP VIỆN DINH DƯỠNG QUỐC GIA, CHỦ TỊCH ĐẦU TIÊN CỦA HỘI DINH DƯỠNG VIỆT NAM

*GS.TS. Lê Thị Hợp, Chủ tịch Hội Dinh dưỡng Việt Nam,
nguyên Viện trưởng Viện Dinh dưỡng quốc gia*

Nhân kỷ niệm 100 năm ngày sinh GS. Từ Giáy, tôi có dịp sưu tầm và đọc lại phần lớn các bài viết của Giáo sư từ những năm 1947 đến nay. Càng đọc soi rọi vào công việc hàng ngày của mình cùng với những hiểu biết và kinh nghiệm hơn 40 năm làm trong ngành Dinh dưỡng, tôi càng cảm nhận thêm nhiều điều về GS. Từ Giáy, người sáng lập và là Viện trưởng đầu tiên của Viện Dinh dưỡng quốc gia; là người sáng lập và là Chủ tịch đầu tiên của Hội Dinh dưỡng Việt Nam. GS. Từ Giáy đã có công rất lớn trong việc triển khai nghiên cứu và ứng dụng khoa học dinh dưỡng vào điều kiện Việt Nam, góp phần cải thiện tình trạng dinh dưỡng và sức khỏe của người dân Việt Nam.

Giáo sư Từ Giáy sinh ngày 10 tháng 10 năm 1921 tại làng Khê Hôi, xã Hạ Hôi, huyện Thường Tín, Hà Đông, một vùng quê nghèo thời đó. Trải qua một tuổi thơ đầy gian nan, vất vả nhưng vốn thông minh ham học, ông đã đỗ đầu cuộc thi luận Quốc văn toàn tỉnh Hà Đông khi mới 15 tuổi. Năm 1943, ông tốt nghiệp tú tài xuất sắc tại trường Bưởi, Hà Nội và sau đó thi đỗ vào trường Đại học Y – Dược Hà Nội. Cách mạng Tháng Tám thành công đã thổi bùng nhiệt huyết trong trái tim ông. Dù đang là sinh viên y khoa nhưng trước

nhu cầu cấp thiết của chiến trường ông đã tham gia quân đội và có thời gian dài phục vụ trong quân ngũ. Tháng 6 năm 1946, ông được giao nhiệm vụ xuất bản tờ báo Vui sống để tuyên truyền, phổ biến kiến thức về vệ sinh phòng bệnh, ăn uống hợp lý cho quân và dân trong hoàn cảnh hết sức khó khăn, gian khổ của những năm tháng đầu tiên của nền dân chủ cộng hòa. Cùng với các báo Sự thật, Cứu quốc, Vệ quốc đoàn, báo Vui sống là một trong bốn tờ báo đầu tiên của nước Việt Nam và là tờ báo sức khỏe ra đời sớm nhất ở nước ta. Bảy năm hoạt động (1946 – 1952) báo Vui sống đã thực sự trở thành món ăn tinh thần của đồng bào và chiến sĩ, đã truyền bá nhiều kiến thức dinh dưỡng, sức khỏe, vệ sinh cho bộ đội và nhân dân. Trong thời kỳ khó khăn đó, BS. Từ Giáy đã xây dựng và đề xuất cuộc vận động “*chống sốt rét và cải thiện ăn uống*”; Bản kỷ luật vệ sinh gồm 12 điều vệ sinh cá nhân và vệ sinh chung đã được Hội nghị quân sự lần thứ năm thông qua để áp dụng trong toàn quân. Chỉ thị số 564/HIA của TCCT ngày 17/9/1951 do đồng chí Nguyễn Chí Thanh ký Bộ quyết định: đưa nội dung *phòng bệnh bảo vệ sức khỏe trong toàn quân* vào phong trào chỉnh huấn chính trị và quân sự. Xây dựng phong trào

3 tốt “Ăn tốt – đi tốt – ngủ tốt” đảm bảo quân số hành quân lên Điện Biên Phủ đạt trên 90%. Trung tướng Nguyễn Ngọc Thảo, nguyên Cục trưởng Cục Quân y đã tổng kết “*Chiến dịch Điện Biên Phủ nhìn từ góc độ y tế là thành tích đỉnh cao về công tác vệ sinh phòng dịch*”.

Ngòi bút của ông sắc sảo và dẻo dai, trên tờ báo *Nhân dân* số Xuân 2000 ông còn có bài báo Tết “*Một nụ hôn nối liền 2 thế kỷ*” lúc ông đã gần 80 tuổi. Hơn nửa thế kỷ, những bài viết của ông ngoài giá trị phục vụ kịp thời còn phản ánh các chặng đường phát triển của khoa học phòng bệnh và dinh dưỡng của Việt Nam.

Từ năm 1952, GS. Từ Giấy là Trưởng phòng Phòng bệnh của Cục Quân Y, Trưởng ban Phòng bệnh quân đội mặt trận Điện Biên Phủ. Từ năm 1956 đến năm 1961, ông đi tu nghiệp tại Liên Xô. Về nước, từ 1961 – 1966, ông làm Chủ nhiệm khoa Vệ sinh Quân đội - Học viện Quân y rồi Phó Cục trưởng Cục Quân nhu kiêm Viện trưởng Viện Nghiên cứu ăn mặc quân đội. Ông đã dồn hết tâm sức của mình cho vấn đề ăn mặc của quân dân ta. Những nghiên cứu, đề xuất của ông đã góp phần quan trọng vào xây dựng ngành vệ sinh quân đội, ngành quân nhu và ngành dinh dưỡng Việt Nam sau này. Ý tưởng cải thiện bữa ăn của người Việt, ông đã thai nghén và ấp ủ suốt chiều dài cuộc kháng chiến thần thánh của dân tộc từ những nẻo đường của chiến dịch Điện Biên lừng lẫy đến cuộc Tổng tiến công hào hùng mùa xuân 1975 giải phóng miền Nam, thống nhất đất nước. Những sáng

kiến “Gạo 4 túi”, “Rau rừng”, “Trạm chế biến ở chiến trường”, “Luơng khô N70, N71”... còn lưu danh và mãi gắn với tên tuổi của ông.

Tháng 6/1980, Hội đồng Chính phủ ra quyết định thành lập Viện Dinh dưỡng quốc gia, Đại tá GS.BS. Từ Giấy được điều động về đảm nhận trách nhiệm Viện trưởng. Viện Dinh dưỡng Quốc gia có nhiệm vụ nghiên cứu các vấn đề rộng hơn, sâu hơn, mang tính chiến lược để Nhà nước hoạch định chính sách nhằm giải quyết những vấn đề dinh dưỡng và vệ sinh thực phẩm nóng bỏng ở nước ta thời kỳ đó. Giáo sư đã chủ trì nhiều chương trình nghiên cứu cấp Nhà nước quan trọng về cải thiện bữa ăn. Những số liệu khoa học mà ông và các đồng nghiệp đưa ra là cơ sở đầy thuyết phục để triển khai các dự án can thiệp khẩn cấp cải thiện dinh dưỡng cho trẻ em, bà mẹ Việt Nam với giá trị lớn trong hoàn cảnh đất nước bị cấm vận. Đó là các dự án PAM 2651, 3844 và nhiều dự án khác.

GS. Từ Giấy là người hành động. Khoa học của ông là những gì thiết thực nhất đối với con người. Ý tưởng đeo đuổi và theo ông suốt cuộc đời là ứng dụng khoa học dinh dưỡng vào đời sống để giải quyết những vấn đề thực tế của Việt Nam. Đề xuất và xây dựng hệ sinh thái Vườn – Ao - Chuồng (VAC) là một đóng góp xuất sắc của ông cho khoa học dinh dưỡng và y tế công cộng, cho đất nước trong lĩnh vực đảm bảo an ninh thực phẩm hộ gia đình, góp phần phòng chống suy dinh dưỡng. Hệ sinh thái VAC thể hiện sự kết hợp nhuần nhị giữa khoa học dinh dưỡng và giải

pháp ứng dụng bằng một ngôn ngữ gần gũi, rất Việt Nam, rất sâu sắc với đầy đủ ý nghĩa nhân văn của dinh dưỡng và phát triển bền vững. Đại tướng Võ Nguyên Giáp đã đánh giá cao và khích lệ: “Hoan nghênh các đồng chí đã gắn việc cải tiến cơ cấu bữa ăn với việc xây dựng hệ sinh thái VAC”; nguyên Phó Thủ tướng - Bộ trưởng Bộ Nông nghiệp Nguyễn Ngọc Trìu đã nhận xét: “VAC là hệ sinh thái tái sinh năng lượng mặt trời qua quang hợp của cây trồng, tái sinh các vật thải chăn nuôi để tạo ra một nền nông nghiệp tái sinh, thâm canh, sinh học bền vững cho giá trị kinh tế cao và còn nhiều tác dụng khác về môi trường, dinh dưỡng, sức khỏe, ổn định đời sống nông thôn”. Thuật từ “VAC” đã gắn liền với tên tuổi GS. Từ Giấy, với dinh dưỡng Việt Nam; hệ sinh thái VAC đã được nhắc đến tại nhiều Hội nghị khoa học quốc tế về dinh dưỡng với sự ngưỡng mộ của các nhà dinh dưỡng trong khu vực và thế giới.

GS. Từ Giấy là một nhà khoa học đầu đàn và danh tiếng của ngành Dinh dưỡng Việt Nam, là người có công đầu trong xây dựng Viện Dinh dưỡng thành một viện đầu ngành, có đóng góp cụ thể cho đất nước, cho ngành trong trận chiến phòng chống thiếu đói và suy dinh dưỡng ở nước ta. Năm 1990, ông đã là chủ nhiệm đầu tiên của Bộ môn Dinh dưỡng và An toàn thực phẩm tại Trường Đại học Y Hà Nội. Ông có công lớn đào tạo nhiều cán bộ Dinh dưỡng Việt Nam, xây dựng một đội ngũ chuyên ngành ngày càng mạnh, được đánh giá cao cả trong và ngoài nước. GS. Hoàng Tích Minh, người thầy của

ngành y học dự phòng đã nói: “Chúng ta biết ơn Anh Từ Giấy đã đứng ra xây dựng ngành Dinh dưỡng vào lúc ngành vệ sinh gặp nhiều khó khăn”, còn GS. Lê Thành Uyên nhận xét: “Làm dinh dưỡng ở nước ta thật là khó. Phải là anh Từ Giấy mới có đủ uy tín, can đảm, và quyết tâm đứng ra xây dựng ngành dinh dưỡng vào lúc này”. Là một nhà khoa học nhưng cũng là nhà quản lý, GS. Từ Giấy cho rằng, phải có cái nhìn rộng hơn từ phương diện vĩ mô. Ông rất tích cực hoạt động trong lĩnh vực đề xuất chính sách dinh dưỡng, trong đó có việc chủ động đề nghị xây dựng và được Nhà nước phê duyệt “Kế hoạch hành động quốc gia về dinh dưỡng” từ 1995 – 2000; tiếp theo là xây dựng “Chiến lược quốc gia về dinh dưỡng” và vẫn được duy trì tới nay.

Với cá nhân tôi - một trong bốn cán bộ đầu tiên của Việt Nam được cử đi học Cao học, Tiến sĩ về dinh dưỡng tại Trung tâm khu vực SEAMEO-TROPED, Jakarta- Indonesia, chúng tôi rất biết ơn GS. Từ Giấy – Ông đã làm việc với TS. Rainer Gross (Giám đốc và là nhà tài trợ cho chương trình đào tạo dinh dưỡng của GTZ tại Trung tâm SEAMEO-TROPED Jakarta) mở ra mối quan hệ hợp tác về đào tạo dinh dưỡng rất hiệu quả giữa các nước trong khu vực ASEAN. Mạng lưới đào tạo của SEAMEO-TROPED vẫn duy trì và phát triển cho đến ngày nay, góp phần rất lớn cho công tác đào tạo cán bộ dinh dưỡng của các nước ASEAN trong đó có Việt Nam.

Hơn nửa thế kỷ làm khoa học, GS. Từ Giấy đã có nhiều công trình nghiên

cứu có giá trị, nhiều đầu sách và các xuất bản xuất sắc về học thuật trong và ngoài nước. Ông đã được nhận nhiều giải thưởng danh giá của thế giới và Việt Nam:

- Năm 1993, Tạp chí “*Những vấn đề dinh dưỡng lâm sàng*” Châu Á - Thái Bình Dương đã bình chọn GS. Từ Giấy là người đầu tiên để trao giải thưởng “Nhà Dinh dưỡng xuất sắc Châu Á” do có nhiều đóng góp lớn vào sự phát triển khoa học dinh dưỡng. Giải thích cho hiện tượng Từ Giấy, theo GS. Mark.Wahlqvist (Đại học Monash, Melbourne, Australia): *Lý do mà Ông có thể lồng ghép sự phát triển của hệ thống sinh thái thực phẩm và sức khỏe con người, bởi vì chính ông là sự kết hợp nhuần nhuyễn của nhiều lĩnh vực ngành nghề từ nông học đến y học, dinh dưỡng, xã hội học, quân nhân và nghiên cứu khoa học. Với những nền tảng vững chắc như vậy, ông còn là người có tầm ảnh hưởng không nhỏ đến các vấn đề phúc lợi xã hội.*

- Tháng 3 năm 2008, ông được Ủy ban Dinh dưỡng Liên Hợp Quốc trao giải thưởng “*Nhà khoa học đã suốt đời cống hiến cho sự nghiệp dinh dưỡng*”.

- Tháng 10/2009 tại Hội nghị quốc tế về Dinh dưỡng XIX tại Thái Lan, GS. Từ Giấy được vinh danh là một trong 20 “*Huyền thoại sống của Ngành Dinh dưỡng Thế giới*”, ghi nhận những đóng góp lớn lao ở cấp quốc gia, khu vực và quốc tế.

- Năm 2012, Viện Dinh dưỡng đã khánh thành và đặt Tượng GS. Từ Giấy –Tri ân Người Thầy của các thế hệ cán

bộ dinh dưỡng của Việt Nam tại Vườn tượng Nhân ái (Quy Hòa, TP. Quy Nhơn – Bình Định) - nơi có các tượng Danh Y thế giới và Việt Nam.

Do có những cống hiến xuất sắc cho ngành dinh dưỡng, GS. Từ Giấy đã được Đảng và Nhà nước tặng nhiều danh hiệu cao quý: Thầy thuốc Nhân dân, Anh hùng Lao động, giải thưởng Nhà nước về KHCN, Huân chương Độc lập Hạng Nhì, Huy hiệu 60 năm tuổi Đảng và nhiều danh hiệu cao quý khác.

Nói về GS. Từ Giấy, chúng ta thấy rõ chân dung một người chiến sĩ anh hùng đã cống hiến trọn đời cho sự nghiệp giải phóng dân tộc, xây dựng đất nước và cũng là một nhà khoa học tài ba, nhà dinh dưỡng đầu ngành của Việt Nam, một “Nhà dinh dưỡng xuất sắc của châu Á” và một “Huyền thoại sống của ngành dinh dưỡng thế giới”.